

PARISI LEVÉL.

PÁRIS, jul.

(Az új akadémikus, Loti Péter. (Julien Viaud). Madame de Staël, par Albert Sorel, 1. vol. in 12-o Dieu, par Victor Hugo. 1. vol. in 8-o. Ujdonságok a francia reformált egyház köréből).

Szerkesztő ur!

Ön tudja már a napi lapokból, hogy a francia akadémia az idei választáskor Loti Pétert, a híres regényíróvá választotta meg tagul az ürességben levő helyre. Ez a választás egészen másképp történt, mint a hogy azt az akadémia hagyományai hozták volna magukkal. Ugyanis, az írónak, ki azután a tisztelet után törekszik, hogy a 40 halhatatlan közt helyet foglaljon, a bevett szokás szerint, mindenik akadémikust meg kell legalább egyszer látogatnia. Ez egyik lényeges feltétel megválasztására. Ez most nem történt meg annál az egyszerű oknál fogva, mert a jelölt tengerésztiszt, s épp a mikor jelölték, szolgálatra hivatván bé, el kellett utaznia, s a választáskor távol volt Franciaországtól. Ez az egyik eltérés a francia akadémia bevett szokásaitól. A másik, a mi még meglepőbb, hogy az akadémia őt Loti Péter néven, melyet kizárólag írói névül használt, választotta meg tagjának s nem igazi, törvényes nevén, mely Viaud Gyula. Most már nem lehet azt mondani, mit a francia akadémianak annyiszor szemére vetettek, hogy vaskalapos, mert az ujitásnak ezzel kétségtelen bizonyítékát adta. De nem csupán ez okból írok Loti Péter megválasztásáról, hanem főleg azért, mert az ő nyolcz-tíz kötetnyi munkáinak, nemcsak az az értéke van, mi a rendes regényeknek, melyek Franciaországban naponkint megjelennek, hanem annál több. Azokban nem a párisi élet szokásai, szenvedélyei és romlottságai vannak festve, hanem egy egészen exotikus élet az egész világon keresztül, melyet szerző átutazott és a melyet nem csupán tanulmányozott, de épp azt látta meg, mi abban nem közönséges. És e választás azért is érdekes, mert a mieink egyikét érte. Ugyanis Viaud Gyula protestáns és egy protestáns papnak leányát vette nőül ezelőtt két évvel. És minthogy a protestantismus és a francia akadémia van szóban, megjegyezhetem, hogy jelenleg négy protestáns van 40 akadémikus között, u. m. Say Leo, Cherbuliez, Freycinet, hadügyminister és Loti Péter. E szám a protestánsok számarányához elég magas. S ugyanezt mondhatom a protestánsok számáról, az Institut más osztályait tekintve is. De hadd szóljak a megválasztott tagról, hadd jelezzem röviden az embert és az ő műveit.

Egy nagyon erőteljes, fogékony és egyszersmind ábrándos és gyöngéd természet, mely minden kívülről jövő hatást bámulatosan tud megragadni s szenvedélyesen szeretni a természetet különiségeivel, változó, sokféle, nagyszerű és hatalmas, szelid és melancholicus jelenségeivel. A tengerész élet keresztül vitte az ő ábrándosságát minden tengereken és szárazföldeken. Különös észlelő tehetséggel áldva meg, egészen természetesen jött neki az a gondolat, hogy napról-napra lejegyezze utjában benyomásait. Ezekből aztán nagyszerű köteteket alkotott össze, melyekben bámulatos leírások foglaltatnak azokról az országokról, hol ő járt. És a mi valóban meglepő, az az, hogy az író, ki egy irodalmi iskolához se tartozik és a jelenkori irodalommal magát csaknem ismeretlennek vallja, mint a leírás mestere, az exotikus természet jelenségeinek kiváló festője tűnik fel. De ezzel nem akarom azt mondani, hogy regényei a stylus remekei. Mert néha nagyon hanyagul ír, máskor meg szenvedélyesen. S nem csak ez a hibája. Némely kötetében a sensualismus uralkodik és pedig túláradólag, a sensualismus, mely az általa annyira csodált, szeretett, istenített természetből jó, melylyel magát ugyanazonosítja. Vegyük például az első regényét, mely e czim alatt jelent meg: „Loti háza ssága.“¹⁾ A regény színhelye a Tahiti sziget. Nagyszerűen rajzolja e csodás szigetet, ez Édenkert-féle helyet, hol a jó és rossz ismeretlenek. Az egyik ismertetője a leírásról szólva azt mondotta: „E világ a törvény előtti világ, hol nincs vétek, mert Pál apostol szerint a törvény hozta a bűn ismeretét.“ A bűn ott a későbbi, a nyugoti világ tekintete alatt mutatkozik, melyet a hajók vetnek elmentőkben rá. S az első reflexio ellenére szerző azt a kérdést teszi, ha a harczok és küzdelmek, a vétek és erény élete, mely a nyugoti világé, nem végzetlenül jobb-e, nem hasonlíthatatlanul fensőbb-e e paradicsomi kert ártatlan és gyermeki életénél. És a nélkül, hogy félremagyarázhatatlan feleletet adna, elragadtatik eme szép, gazdag, kegyes és boldog természet érzéki benyomásaitól.

Úgyanezt mondhatom második regényéről is, az „Azyade“-ról, mely részben a saloniki öbölben, részben pedig Konstantinápolyban játszik. Felséges leírásokat találunk benne Kelet eme helyeiről. De az írónál azt a sajátságosságot tapasztaljuk, hogy ő, bár keresztény, annyira azonosítja magát Kelet világával, hogy ha szabad úgy mondanom, egészen törökké lesz. Nem idézhetem mind regényeit, de az „Island halásza“ és „Yves testvérem“ cziműeket meg kell enlitenem, mert ezek sokkal fennebb állanak az előbbieknél és úgy a tartalomra, mint a stylusra nézve valóban értékesebbek. Az „Island halásza“ meséje nagyon egyszerű: egy ifju breton halász, Yann története, ki egy fiatal jóra való leányt szeret, s a kit el is vesz. Yann halászni megy Island szigetére és többé nem tér vissza. De ez egyszerű történet mily csodásan van felékitve, mily festőien, mily bámulatosan! Mily mély érzelm nyilvánul e műben! Mily élénk, világos és el-

¹⁾ Ennek megjelenése óta nevezetik Loti Péternek, mivel azóta műveit mind úgy írta alá.

ragadó leírása ez a tengeri halászatnak. És mily valódi kép ez Bretagneról! „Yves testvérem“ egy matróz története, ki magát az ivásnak adja, de aztán megnősül és megjavul. Egyszerű ez is. De ez egyszerűségbe az író egész szívét tette, mikor azt a megindító barátságot festi, mely e matróz és közte, az író között van. És mily megragadón írja le Kelet és a tropikus égöv tengereit. És aztán mint festi le a tengerész életét, a matrózokat, a kiket szeretni tanult és a kiknek meleg rokonszenvvel adózik. De nem bocsátkozom részletekbe, mert az igen messze vezetne. Még egy munkájáról szólok, „Egy gyermek regényé“ -ről. Ez saját gyermekkorának leírása. Egy nagyon kedves kicsi könyv utánjárással írva, de természetes és igaz. Egy gyermek lelkének első nyilvánulása és fokozatos fejlődése. Egy nagyon értékes irat az emberi lélek értelmi és erkölcsi eredeteiről. Az anyja emlékének szentelt néhány lap meg a legmeghatóbb, a mit csak képzelni lehet; szívünket ragadják meg, mert szívből jönnek, egy szerető és fiui kegyelettel teljes szívből. Sajnálom, hogy az egészet nem idézhetem, de néhány sort ide írok a fiui gyöngéd érzélem mutatására: „Én szeretném az emlékek eme könyvében amaz áldott alakot külön szavakkal üdvözölni, ha lehetséges, külön szavakkal, a melyek egyedül az ő számára vannak és úgy, a mint az nem létezik; szavakkal, melyekkel könnyeim ömölnének, — oh, mily édes vizsgáztatást nyujtana ez nékem és mily reményt a vele való végtelen egyesülésre . . . Nekem ugy tetszik, hogy a mikor elvégzem e világon nyomorult szerepemet, a mikor nem futok már elérhetlen dolgok után, s nem mulattatom az embereket fáradtságaimmal és aggodalmaimmal, ott fogok megnyugodni, hol anyám, a ki előttem ment el, fogadni fog és a reménynek eme mosolya akkor diadalmas bizonyossággá leend . . . Az én szeretetem anyám iránt, kit legállandóbban szerettem az életben, akkor megtisztul minden földi kötelektől, úgy, hogy teljesen megerősül hitem egy lerombolhatlan dolog iránt, mely az emberi lélek . . .“

Ilyen és ehhez hasonló sorokban ír ő anyjáról emez emlékekben.

Szóval az akadémia, midőn Loti Pétert megválasztotta, egy nagyon kitünő író fogadott tagjai közé. Az új akadémikus még nagyon fiatal, sőt a legfiatalabb tagja a tudós társaságnak, minthogy 1850-ben jan. 14-én született.

„A francia nagy írók ismertetését“ kitünő írónk folytatják. Néhányról már irtam korábban. A közelebbiről megjelentek közt egyike a legjobboknak a Sorel Alberté Stäel asszonyról. Csaknem háromnegyedszáz éve, hogy Staël asszony meghalt és a róla való viták éppen oly élénkek, mint voltak az ő életében. Ama számtalan könyvek után is, melyeket róla irtak, úgy látszik, hogy a tárgy még nincs kimerítve s még mindig lehet róla valamit mondani. Németországon csak ezelőtt néhány hónappal jelent meg egy terjedelmes életrajz Blennerhasset asszony rokonszenves tollából, s ugyanakkor Franciaországban Djob munkája és Sorel Alberté. Nem is csoda,

hogy újra és újra eléjön Necker leánya, ki oly nagy szerepet játszott és oly nagy befolyást gyakorolt. Aztán több okmány az ő életére vonatkozólag csak az utóbbi években közöltetett; aztán végül a fel-fogások is különbözők e hirneves nőről. Nem mondom, hogy Sorel Albert munkája tökéletes, mert némi hiányai vannak, de azt mondhatom, hogy e mű szilárd alkotás és hogy nagyon érdekes. Mily biztos látással itéli meg Staël asszony politikai szereplését! Mily világosan tudja feltárni gondolatait, sőt még titkait is, úgy, hogy azt lehet mondani, hogy az ő szelleme is oly nyílt és élénk, mint Staël asszonyé, kinek gondolatait magyarázza. A mit Sorel talán nem jól fogott fel, az hősnőjének szive és vallása. Mert minden tévedések, s érzelmi és magaviseleti hibák mellett is, melyek Necker leányában találhatók, el kell ismerni az ő vallásos érzelmének valódiságát.

Sorel munkája úgy van beosztva, hogy világos és kielégítő fogalmat adjon e szellemes nőről, irodalmi munkásságáról és politikai szerepléséről. Miután élénk leírását adja a környezetnek, hol Staël asszony élte az ő napjait és azokat az eszméket, melyek e kört foglalkoztatták, nagy vonásokkal rajzolja a forradalom dráráját és Staël asszonynak arra vonatkozó eszméit; az országot, melyet irataival és salonja befolyásával vezetett; a lelkesedést, melylyel őt körülvették és a gyűlöletet, melyet magára vont; aztán a Napoleonnal való czi-vódásait, az üldözést, melyet a császár részéről kellett kiállani, száműzetését, Németországban, Olaszországban való tartózkodását, hol ő magának egy kis udvart alkotott . . . Aztán néhány fejezetben műveit ismerteti világos elemzéssel.

Staël asszony élete és cselekedetei annyira ismeretesek már, hogy nem szükség azokat itt felsorolni. Én csak a figyelmet akarom Sorel művére felhívni, mely sok gyönyört rejt mindazok számára, a kik azt olvasni fogják. Az első fejezet végén, hol hősnőjének kiváló tulajdonságait és fogyatkozásait néhány kifejező sorban összegezi, így ír: „Érdeklődött nagyon sok eszme és sok személy iránt; szeretett kedves lenni, csodálni és mindenk fellett vigasztalni, magát másoknak szentelni; lelkiismeretében sok igaz, szívében sok rokon-szenv, lelkében sok gyöngédség volt: kortársait tudta lelkesíteni, de nem vezetni, sem ő gyengeségeiket kihasználni s vétkeiket javára fordítani. A lelket akarta szolgálni. Kimélettel lenni a szenvedés iránt, úgy látszik ezt tartotta az emberi cselekvés legfőbb szavának. Az állam raison neki káromlásnak tetszett. Sőt maga ez a szó állam, durvát és zsarnokit foglalt magában, melytől irtózott. Az irataiban alig is szerepel . . . Férfi-szellem lelkesítette, de szive gyöngeségénél és jóságánál fogva sokkal inkább asszony volt, semhogy politikus legyen . . . Idézniem kellene még azt is, mit arról a férfiről ír, kinek Staël asszony magát oly benső érzellemmel szentelte, s a ki miatt annyit szenvedett. De a kép, melyet Constant Benjaminról fest, igen nagy helyet foglalna el. Néhány sort azonban mégis ide irok ez önös ember jellemzésére: „Bámulatos tehetséggel volt megáldva, hogy felfogjon minden világosságot, bámulatos szellemmel, hogy

szinezze és szikráztassa az eszméket, behizelgő, rábeszélő, csipős és gúnyolódó, de a ki ezt az élet és gondolat kicsapongásain keresztül tanulta . . . Cél nélküli tevékenységbe merül bé, mely szenvedélyessé teszi függetlenségére nézve, mely csak azért tud cselekedni, s mely mindent csak magára viszen vissza és egyéb iránt érdektelen . . .“ Nagyon érdekesek Sorel művében azok a lapok is, hol Staël asszony Németországban, s főleg Weimarban való tartózkodása főbb eseményeit adja elé. E rendkívüli asszonynak Goethével, Fichtével és Schillerrel való társalgásai, a nagy bámulat, melyet az ő heve és szellemének könnyedsége keltettek e gondolkozók szemlélődő és álmadozó lelkében. Sorel azt mondja, hogy azt a hatást, melyet Staël asszony Weimarra és a weimari udvarra tett, a mókusnak a hangyabolyba való invasiojához hasonlították.

A munka utolsó fejezete az, mely ellen a legtöbb kifogást lehet tenni. Az egészen annak a befolyásnak az ismertetésére van szentelve, melyet Staël asszony az eseményekre, a politikára és az irodalomra gyakorolt.

Sorel úgy látszik Staël asszony befolyását igen nagyítja. Például Guizot-t, Necker leánya történelmi és politikai utódjának venni, ez igen nagy eltávolodás a valóságtól; még inkább nagyítás azt irni, hogy „Lamartine Staël asszonynak bevégezze a költészetben“. Lehetséges, a mit Sorel mond, hogy Staël asszony 1840-ben tapsolt Lamartine beszédének, de innen azt következtetni, hogy a kettő az irodalom ugyanazon folyamában van, ez talán mégis igen sok. Egyébiránt a Staël asszony befolyását illetőleg maga Sorel is érezte, hogy némelykor túllépett a mértéken, mert némi megszorítást tesz és késlekedik emez értelmi szülőség kötelékeit felmutatni. Sorel sokkal inkább az igazat mondja, midőn egyszerűen azzal zárja bé művét, hogy „Staël asszony oly nézeteket hagyott hátra, melyek most is üdvösek és oly leczkéket, melyek mindig hasznosak leendének. Ő, az ő idejében résztvevő volt a szenvedők iránt, bátorítója a csüggedőknek; férfias munkája jótékony a mi kortársainkra nézve.“ A szerep, melyet neki így jelöl, mégis szép és azt teljesen megérdemli. Sorel egyike a mi legjobb történelemíróinknak; munkái valóban értékesek. S az, a melyet Staël asszonyról írt, semmivel sem áll hátrább a korábbiaknál.

Hugo Viktor örökösei és végrendeletének végrehajtói rendszeren folytatják a költő még ki nem adott munkáinak kiadását. Az utóbbi napokban egy kötet költeményt adtak ki, melyről megelőzőleg már sokat beszéltek. E kötetnek a czime: „Isten.“ Lehetséges, hogy e füzetet már cziménél fogva nagy érdekeltséggel várták; meg lehet azért is, mert az utóbbi kiadványok egyikének elolvasása után az emberek némileg csalódtak. Azt állithatom, hogy ez az utolsó kötet egyáltalában megfelelt Hugo Viktor bámulói várakozásának. Valójában nagyon sok szép hely van benne, a melyek egészen méltók a nagy költőhöz és leginspiráltabb perczeihez. E mellett Hugo

Victor bölcselmi költeményei gyakori fogyatkozásainak ellenére, ez a kötet világos, logikai lánczolat van benne, nagy fáradság és az értelem erős megfeszítése nélkül is kisérni lehet. Az előszóban a kiadók tájékoztatást nyújtanak az iránt, hogy a költő maga hogy fogta fel e költemény kiadását. Mikor a „Századok legendája“ című művét kiadta, elhatározta, hogy ehhez még két költeményt csatol, melyekben az emberi szellem munkálkodásának emelkedő haladását tünteti fel. E költemények közül az egyiknek, mely ezelőtt három évvel jelent meg, a címe: „A sátán vége“. Ez sajátlag vallási költemény, melyben a költő a maga hitét fejezi ki. A melyik most jelent meg, az „Isten“, bölcselmi költemény, mely a költő reményeit foglalja magában. Azt hiszem, néhány sorban tájékoztatást nyújthatok e kötet tartamáról, mely sajátlag arról szól, hogy miként keresi az ember az Istent, az igaz Istent. Sajnálom, hogy e rövid ismertetés folyamában nem idézhetek e könyvből a valójában sok szép hely közül. De a versek még jó fordításban is igen gyakran veszítenek kellemességökből, sőt értékökből is.

Induljunk hát utra a költővel az Isten keresésére. Először is felemelkedünk a sötétségbe, hol egy torz tényt találunk, mely sötétség is, világosság is, mely tehetetlen küzdelem után kétségbe esik; ez az emberi szellem, mely nem ért célzt kutatásában. Hangok hallszanak s ezek közül egy azt kérdi a költőtől, a ki az Istent keresi:

„Mindenek előtt, melyik Istenről akarsz beszélni? Mond meg, melyik tartja elmédet határozatlanságban?“ És a szózat a költő szeme előtt ellépteti azokat a szörnyű, nevetséges Isteneket, melyek előtt az emberiség rendre meghajlott. De ezek közül egyik sem az az Isten, melyet a költő keres, a ki tovább kérdezősködik a világ vallási minden rendszereiben. Eleitől kezdve az egészben az a csüggesztő, hogy a költő előre tudja, hogy hasztalan fáradozik. De éppen azért igen méltán azt lehetne kérdezni, hogy a költő miért folytatja vizsgálódási utját, ha meg van győződve, hogy soha sem ér célzt. Ezután a kutatás csak ürügy azoknak a csodás képeknek, elbűvölő leírásoknak a nyújtására, melyeknek kortársai közt Hugo Victor volt egyedüli nagy mestere. Az ismeretlenen át tett ez utazás után, egy világországból szőtt fejér, meg sötétségből szőtt fekete szárnyu angyal jelenik meg a költő előtt az Istennel, de nem mutatja meg az Istent. A végtelen mélységéből ekkor egy szózat emelkedik fel, s azt kérdi a költőtől, hogy határozottan akarja-e látni a valóságot, az ideált? Igen, felel a költő; és az angyal feléje közeledik, hogy ki-elégítse égő vágyát; és

„Homlokom érinté ujjával s én meghaltam.“

A költeményt itt bezáró versek nagyszerűek. Az ember földi életében, a véges ember nem tudja felfogni, nem tudja megfogni a véghetetlent. De egyszersmind az a kérdés is keletkezik, vajjon a halál eloszlatja-e a titkot és hogy az ember akkor megismerheti-e az Istent; szóval, hogy az ember a halál által eléri-e az ideált? Ha

felteszszük a kérdést, meg is oldjuk. Az ideál után való törekvés, ez a cél, de nem hogy elérjük; mert az életnek ha nem volna célja, nem lenne létoka. De nem czélom Hugo Victor böseselmét, annál kevésbbé vallási nézeteit bírálni; csak az volt czélom, hogy jelezzem a megjelenését ennek a költeménynek, melyben több szép van, mint a „Sátán vége“ czimű költeményben.

Ez a költemény Jerseyben született 1855-ben; nem biztos, hogy az egészet akkor írta volna a költő. Mikor az ember olvassa, imitt-amott czélzásokat vél, melyek ez idő után keletkezett tudományos és bölcselmi elméletekre vonatkoznak. Nagyon is lehetséges, hogy a költemény némely részei 1860 után irattak.

Ugy tetszik, hogy a francia reformált egyház hivatalos zsinatának tagjai közt nem uralkodik teljes egyetértés. Legalább van két oly kérdés, melyekben ez idő szerint nem tudnak egyetértésre jutni. Az első liturgiai kérdés. A mult évben Vigouban tartott hivatalos zsinat új liturgiát fogadott el, mely által jelentékeny, de egyszerűmódú módosítások tétettek a szertartáson, ilyenek a templomban való térdepelés ima alatt, sőt hogy a pap is letérdepeljen a szószekekben. Ez a változtatás nagy ellenmondást idézett elé nemcsak a papok, hanem a hallgatók részéről is; a vita nagyon élénk az orthodox közlönyökben. A meghasonlásnak másik oka az, hogy éppen az említett zsinaton azt a kérdést vetették fel, hogy vajjon azokat az egyszerű evangelistákat, kik nem végeztek theologiai tanulmányot és nincsenek egyetemi bizonyítványai, fel lehet-e hatalmazni, hogy rendes isteni tiszteleteket tartsanak s a sacramentumokat kiszolgáltassák. A zsinat egy része megszavazta az igent, míg a másik rész erősen ellenezte ezt a nézetet, igen helyesen megjegyvezvén, hogy ez által nagyon csökkenhetik azoknak a theologiai tanulmányoknak az értéke, melyek a papságra elékészítik a leendő papokat, sőt magát a papságot is kisebbiti. Ez ideig még nem jött létre egyetértés és az a vita, mely minden héten megújul lapjaikban, azt mutatja, hogy nem is jön egyhamar létre. A montaubani orthodox theologiai fakultás tanárai közt is meghasonlás van a több idő óta megjelenő theologiai szemle szerkesztésének kérdésében. Az alkunni nem akarók annyira vitték a dolgot, hogy a békülékenyek kiléptek a szerkesztőségéből. Nagyon éles levelek közöltettek az orthodox lapokban; s azt hiszem, hogy ha azokat visszavonhatnák, és ha azt tehetnék, hogy ez a meghasonlás a közönség előtt ne legyen ismeretes, nem haboznának megtenni, annyira kellemetlen hatást gyakorolt ez ügy az orthodox közönségre.

A ministerium összehívta mind a református consistoriumokat, hogy a párisi theologiai fakultáshoz az elhalt Vigiú helyébe tanár jelöljenek. Az orthodoxok jelöltje volt Staffer tanár, ki régóta tanárkodik, s ki az új szövetséget lefordította. A szabadelvűek is csatlakoztak ehhez a jelöléshez, tehát az ajánlás küzdelem nélkül, egyhangulag fog történni. Nem kell bámulnunk a szabadelvűek maga-

tartásán. Mondjuk meg, hogy Stapfer ur valódi tudományos értékkel bíró ember; s adjuk hozzá, hogy az ő orthodoxyája csak egyházi, nem pedig dogmatikai. És mivel a Vigié tanszéke átalakított, most arra csak ideiglenes tanár kell, a ki később rendes tanár legyen. De nagyon is valószínű, hogy ez az ideiglenes tanár, a kit a consistoriumok ajánlatára egyenesen a minister nevez ki, szabadelvű tanár lesz. Ezzel koránt sem azt akarjuk mondani, hogy az orthodoxok örömmel fogadják e kinevezést, tekintetbe véve különösen azt, hogy a szabadelvűek Stapfer urra szavaztak. Az orthodoxok, tapasztalat szerint nem tesznek ily engedményeket; de ez alkalommal nem bánják, hadd kiabáljanak. Mivel a montoubani fakultás egészen az övék, igen igazságos dolog, hogy a párisi a szabadelvűeké legyen. Az orthodoxok kezök közé szeretnék keríteni a párisi fakultást is; ezért befeketitik és mindent megtesznek, hogy a hallgatókat Montoubanba tereljék. Holott nem kellene törődniök a párisi tanítással.

A vallásügyi minister a reformált consistoriumoktól körremlében kért véleményt az iránt, hogy az ekklesiákban a választók korát alább lehet-e szállítani. Igen helyesen úgy találták, hogy mivel a politikai választásokra a 21 évesek jogosult választók, az ekklesiai választásoknál ehez mérten a kor igen magas. Az 1852. évi törvény a 30. évet állította meg. Igen helyesen azt találták, hogy ez igen magas; az 1872-ben tartott általános zsinat a 25. évet kérte, a minister is ezt ajánlja. A szabadelvűek általán elfogadják a 25. évet. De ime, az orthodoxok nem akarják elfogadni a minister ajánlatát; meg akarnak maradni a 30 év mellett. Ez különösnek tetszik. Világos, hogy a 25 éves ember is meg tudja ítélni és választani azokat az embereket, a kik az egész ekklesiában ismeretesek, s a kik a presbyterium tagjai lesznek; az orthodoxok nem is vonják kétségbe e képességet; de attól tartanak, hogy az ifjabbak mind szabadelvűek lesznek; és hogy a korban való e változtatás nehogy a szabadelvűek előnyére üssön ki. Ezzel nem titkolóznak, nyilvánosan vitatják; e szerint félelemből vissza fognak utasítani egy igazságos szabályzatot, a melyet rég óhajtanak azok, kiket az egyház ügye érdekel.

CHARRUAUD.

GYÖNGYMONDATOK.

(Ujkori íróktól.)

B o l o n d s á g.

Bolond idöket éltem át, s azokból saját boldogságom sem hiányzott, — úgy, a mint az idő hozta magával. G ö t t h e.

A föld tágas, sok bolondot elbir. C s o k o n a i.

Életünk egyik felét bolondságok elkövetésével töltjük el, másik felét azok helyrehozásával. Gr. S z é c h e n y i I s t v á n.

A világ tele van bolondokkal, egyik végétől a másikig, a multból úgy, mint a jelenben és jövőben. Ezt elhallgatni nem lehet. L a f o n t a i n e.

B o s z a n t á s. B o s z u á l l á s. B o s z u s á g.

A mi a köznapi embereknél türelem, azt a nagyok szive gyáva-ságnak tartja. S h a k e s p e r e.

A lecsillapult boszuállás magas érzelmében gyönyörirtózáttal kéjeleg az elragadtatott lélek, mert örvendezve érzi, hogy mi ő, s mit tehet a halandó ily pillanatokban, s magát istenítve gondolja. S c h i l l e r.

Az igazságos boszuállást nem rettentí a büntetés félelme. C o r n e i l l e P é t e r.

A kisszerűek a hatalmasokon hasztalan ohajtásokkal állnak boszut, s a hatalmasok avál gúnyolódnak. V o l t a i r e.

A ki haragját elrejti, boszuállását akarja biztosítani. C o r n e i l l e P é t e r.

Sokkal jobb és helyesebb feledni a boszuságot, mint boszut állani; az a feledékenység legderékebb neme. A boszuállás gyönyöre perczní, a szánalomé örökös. P e t r á r k a.

A ki boszuállásra fegyverhez nyul, anyi, mintha kigyóhoz nyulna. Ember ellen kegyetlenkedni embertelenség. P e t r á r k a.

A bölcs felül áll mindazon boszantásokon, melyekkel őt a nyelvek sérthetik. És a nagy felelet, melyet azokra tenni kell, áll a mér-sékletben és béketűrésben. M o l i é r e.

Kegyelmezz a boszutevőnek, mert a boszuállót csak a gyűlölet erősíti. H e l v e t i u s.

Az emberek semmiért sem boszankodnak annyira, mint mikor szertartásaik és szokásaik gúnyoltatnak. Igyekezz őket elnyomni, s